

Delo, 02.08.2008

Matjaž Nahtigal, Gostujoče pero

Polom svetovnih trgovinskih pogajanj – kako naprej?

V prejšnjih dneh ključnim trgovinskim ministrom ni uspelo doseči dogovora v okviru razvojnega trgovinskega kroga, ki se je začel leta 2001 z ministrsko deklaracijo iz Dohe. V tej deklaraciji je bilo med drugim izpostavljeno, da je namen tega kroga pogajanj omogočiti manj razvitim državam sveta dostop do mednarodnih trgov, sprejeti uravnotežena pravila in zagotoviti finančno pomoč najrevnejšim državam sveta za njihov razvoj in integracijo v svetovni trgovinski sistem.

Gospodarske koristi in stroški

Dalj časa ko so pogajanja potekala, bolj so se pogajalci odmikali od sprejete ministrske deklaracije. Razvojni krog pogajanj se je vse bolj spreminjal v svoje nasprotje. Medtem ko je še leta 2003 Svetovna banka podala oceno o pozitivnem učinku pogajanj v okviru Dohe za svetovno trgovinsko izmenjavo v višini več kot 800 milijard dolarjev, pri čemer bi več kot 500 milijard dolarjev odpadlo na države v razvoju in pomagalo dvigniti iz revščine precejšnje število ljudi, so se poznejše ocene začele precej zniževati. Zadnje in veliko bolj realistične študije so za različne vrste končnega kompromisa pokazale le še majhen distribucijski učinek v velikosti le 0,2 odstotka globalnega družbenega proizvoda, pri čemer bi približno enak pozitiven učinek odpadel na najrazvitejše države, ki bi imele večje koristi zlasti glede nadaljnje liberalizacije industrijskih izdelkov in storitev zaradi višjih stopenj dodane vrednosti. Med državami v razvoju bi po različnih scenarijih največ pridobila Kitajska, največ pa bi izgubile države subsaharske Afrike, Bangladeša in še nekaterih drugih najrevnejših držav sveta, to pomembno odstopa od osnovnih načel razvojnega kroga pogajanj. Delež ljudi v tretjem svetu, ki bi izšel iz revščine na podlagi tega kroga razvojnih pogajanj, bi bil zgolj malenkosten. Med pogajanjem se je pokazalo, da se precenjujejo gospodarske koristi morebitnega dogovora, obenem pa podcenjujejo stroški takega dogovora za države tretjega sveta. Stroške bi povzročilo znižanje carin, ki so v tretjem svetu pomemben fiskalni prihodek, dodatni stroški bi nastali zaradi tehničnih, carinskih in drugih prilagoditev v državah tretjega sveta.

Hitri vzpon Kitajske, Indije in Brazilije

Kljub temu bi bil kompromis v okviru Dohe še pozitiven in zmerno blagodejen za sistem svetovnega multilateralizma. Pokazal bi, da je mogoče tudi v zapletenih razmerjih množice akterjev z različnimi interesi še naprej sklepati globalne dogovore in zagotoviti delovanje multilateralnih institucij. Ena od praktičnih posledic bi bila tudi, da največja trgovinska partnerja, ZDA in EU, ne bi nadaljevala prakse sklepanja bilateralnih trgovinskih sporazumov s tretjimi državami, ki so lahko še bolj neugodni kot globalni trgovinski sporazum. Dogovorjena in podrobna globalna pravila trgovanja so pomembna, splošna načela namreč dajejo prednost pri razlagi in uporabi močnejšim akterjem v mednarodni menjavi.

Zaradi hitrega vzpona velikih držav tretjega sveta, od Kitajske, Indije do Brazilije, Južne Afrike in drugih se bodo sčasoma interesi tretjih držav sveta, kjer živi več kot sedemdeset odstotkov svetovnega prebivalstva, čedalje bolj upoštevali v prihodnjih krogih pogajanj in se bodo pravila svetovnega trgovine precej bolj uravnotežila. Če je Kitajska še leta 2001 na začetku pogajanj pomenila le triodstotni delež v svetovni trgovini, je po sedmih letih ta delež

že blizu deset odstotkov. Morda gre za enega zadnjih krogov svetovnih trgovinskih pogajanj, ko je Zahod v celoti še imel poudarjeno dominantno vlogo. Tako kot Zahod danes obravnava in zanemarja potrebe in interese držav tretjega sveta, se utegne v prihodnjih desetletjih odnos obrniti.

Kaj tiči za trgovinskimi pogajanj

Nekoliko poenostavljeno prikazano je bila zamisel trgovinskih pogajanj v okviru Dohe naslednja: EU in ZDA se zavežeta k liberalizaciji v kmetijstvu, sprejmeta znižanja svojih carin in se zavežeta k zniževanju svojih subvencij v kmetijstvu, države tretjega sveta pa v zameno sprejmejo dodatna carinska znižanja na področju industrijskih izdelkov in storitev. Težava tovrstnega konceptualnega pristopa je večplastna. Številne države tretjega sveta so neto uvoznice hrane. Druge države tretjega sveta bi se specializirala predvsem na izvoz kmetijstva in surovin, zaradi nadaljnje liberalizacije v industriji in storitvah, kjer so stopnje dodanih vrednosti in zato zaslužki večji, bi še težje celovito razvijale svoja gospodarstva. Končno sta tu še dva največja trgovinska bloka, ZDA in EU, ki sta v prejšnjih desetletjih najpomembneje oblikovala pravila svetovne trgovine in iz nje vse do zadnjih krogov pogajanj uspešno izvzemala kmetijstvo. V zadnjem krogu pogajanj pa zahtevata od tretjih držav zaradi svoje napovedane pripravljenosti po koncesijah v kmetijstvu recipročnost v industriji in storitvah.

Končno je eden od problemov evropske kmetijske politike, da je najbolj ugoden za bogate, velike in tržno konkurenčne kmetije jedrnih držav, precej manj pa za majhne in revne kmete, ki živijo na oddaljenem podeželju ter dobivajo zgolj malenkostno kmetijsko podporo, hkrati pa opravljajo pomembno vlogo pri ohranjanju podeželja. V ZDA pa so prav v tem letu sprejeli nov kmetijski zakon, ki še povečuje subvencije v času visokih cen hrane in ponovno uvaja subvencije za bombaž, čeprav je Svetovna trgovinska organizacije že razglasila te subvencije za nezakonite.

Po neuspešnih pogajanjih obtoževanja

Eden od spornih predlogov v zadnjih dneh pogajanj, zaradi česar so se pogajanja dokončno zalomila, je bil predlog držav v razvoju, da bi sprejeli poseben zaščitni mehanizem, ki bi varoval male kmete držav tretjega sveta pred porastom uvoza subvencioniranih kmetijskih izdelkov. V času krize živilske industrije in visokih cen nafte bi bil po mnenju vrste strokovnjakov tak varovalni mehanizem za male kmete revnih držav povsem upravičen in smiseln. Ni bil sprejet. Kot pravijo opazovalci pogajanj, o resnično ugodni ponudbi obeh največjih trgovinskih blokov ne gre dvomiti, da bi države v razvoju tako ponudbo sprejele.

Takoj po neuspešnih pogajanjih so se začele igre z medsebojnimi obtoževanji za odgovornost. Verjetno ima prav Pascal Lamy, ko pravi, da izgubljam vsi. Kljub temu največji delež odgovornosti leži na obeh največjih trgovinskih blokkih. Razvojni krog pogajanj bi moral resnično vsebovati vrsto elementov, ki niso bili vključeni v pogajanja (npr. globalni standardi zaščite dela in varovanja okolja), hkrati pa drugače postaviti določene principe, ki so bili na pogajalski mizi. Končno za »zlato« obdobje svetovnega gospodarskega razvoja šteje obdobje 1945–1973, torej obdobje do prvega naftnega šoka. Za to obdobje so značilne visoke stopnje gospodarskih rasti in bolj uravnotežen svetovni gospodarski razvoj kot v zadnjih treh desetletjih, ko globalne številke popravlja predvsem hiter vzpon Kitajske z vsemi svojimi neravnotežji.

Posluha za pogajanja ni, svetovne težave pa se kopičijo

V prvem obdobju je veljal sistem GATT, ki je omogočal večjo prožnost in prilagoditve posameznim državam kot pa na striktni recipročnosti temelječ sistem WTO. Pred morebitnim novim krogom pogajanj bi kazalo temeljito premisliti in doseči nov svetovni razvojni konsenz, ki bi bolj uravnotežil svetovni razvoj. Tak sistem ne bi bil v neskladju z interesi najbolj razvitih in najbogatejših predelov sveta. Ker vsak krog pogajanj ustvarja zmagovalce in poražence, bi kazalo razmisliti tudi o mehanizmih, ki bi ustrezno kompenzirali poražence v posameznih državah in sektorjih.

Neuspeh trgovinskih pogajanj po koledarski logiki se ujema s francoskim predsedovanjem EU, toda ustrezno majhen delež odgovornosti za neuspeh lahko pripišemo tudi slovenskemu predsedovanju, ko so potekale priprave za zadnji neuspeli krog pogajanj. Sicer že od ministrskega srečanja v Hongkongu decembra 2005 kaže, da so razvojna pogajanja zašla v slepo ulico, za resnično razvojno agendo ni pretiranega posluha in zanimanja. Medtem se svetovni problemi, od revščine, cen hrane in energije, klimatskih sprememb in odsotnosti učinkovitega multilateralizma, samo še kopičijo.